

ОСВІТНІ РЕФОРМИ ТА ІННОВАЦІЇ

УДК 37(44)(09)

РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ В ЛІЦЕЯХ ЗАГАЛЬНОЇ І ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ

Валентина Папіжук

У статті розглянуто сучасний стан і започатковане реформування змісту навчання в ліцеях загальної і технологічної освіти у Франції.

Ключові слова: ліцей, серії, профілі навчання, навчальна орієнтація.

Освіта, як один з найголовніших чинників суспільного поступу в сучасному світі, привертає до себе пильну увагу не лише науковців, а й громадськості. Дослідження зарубіжного, зокрема французького, досвіду реформування змісту шкільного навчання допоможе уникнути помилок у проведенні модернізації змісту навчання у вітчизняній школі.

Про актуальність зазначеної теми свідчить значна кількість праць українських компаративістів, які досліджують зарубіжну педагогічну теорію і практику: А. В. Василюк, В. М. Жуковський, Г. С. Єгоров, Н. М. Лавриченко, О. В. Матвієнко, Б. Ф. Мельниченко, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва та ін. Однак сучасне реформування змісту ліцейської освіти у Франції, розпочате в 2009 році, не набуло широкого висвітлення в публікаціях вітчизняних науковців. І цим зумовлений вибір тематики нашої статті.

Згідно з указом Наполеона I у Франції 1802 року з'явилися нові навчальні заклади. За аналогією з назвою місця, де знаменитий Арістотель збирав своїх учнів, ці заклади дістали назву ліцеїв. Станом на 1805 рік у країні було 30 ліцеїв, і всі вони називались імператорськими. Це були закриті навчальні заклади нового типу, призначені виховувати еліту нації, з 6-річним курсом навчання і з переважанням латини та математики у програмі. Історія та географія вважались другорядними предметами. В 1821 році в ліцеях було введено ще й грецьку мову і природничі науки. До кінця 40-х років XIX століття ліцеї складалися з трьох відділень: елементарного, граматичного та вищого. В першому було два класи, у двох наступних – по три.

Французький ліцей пройшов довгий шлях розвитку, зазнаючи постійного організаційного і змістового оновлення. Проте суспільно-освітній статус ліцею завжди залишався високим, і на сьогодні це – єдиний в країні тип навчального закладу, який надає учнівській молоді повну загальну середню освіту.

Середня освіта у Франції розділена на п'ять педагогічних циклів, з яких три перші цикли відносяться до навчання в коледжі, два останніх – в ліцеї: 1) спостереження і адаптації – шостий клас коледжу; 2) центральний цикл – п'ятий та четвертий клас коледжу; 3) цикл орієнтації – третій клас коледжу; 4) цикл визначення – другий клас ліцею; 5) випускний цикл – перший та

випускний класи ліцею.

Ліцей є важливим етапом у навчальній та професійній орієнтації молоді. Саме тут відбувається вибір шляху подальшого навчання та професійного становлення. Вибір чи орієнтація – одне з найголовніших понять в житті французьких учнів, адже протягом періоду навчання в середній школі їм доводиться неодноразово вирішувати своє майбутнє. Перший свій вибір – між навчальними закладами, де вони збираються отримувати повну середню освіту, школярі повинні зробити ще в коледжі – у циклі орієнтації, далі їх чекає ще й вибір серії та профілю навчання.

Відомо, що у Франції існує два типи ліцеїв: 1) загальної та технологічної освіти; 2) професійний. В обох типах ліцеїв навчальний процес має профільний характер. Навчання в ліцеях Франції продовжується 3 роки, нумерація класів, як і в колежах – зворотна: другий клас – десятий рік навчання, перший клас – одинадцятий рік навчання і випускний – дванадцятий рік навчання. В другому класі ліцеїв усі учні вивчають обов'язкові дисципліни: французьку мову і літературу, математику, першу та другу іноземні мови, фізичні та природничі науки, історію-географію-громадянознавство, фізкультуру. Окрім цього, ліцеїстам пропонується широкий вибір курсів за вибором, серед яких два обов'язкових курси, а також факультативні курси – так звані «практичні ательє», на які відводиться дві години навчального часу в тижневому розкладі [1, 46]. Наявність такої кількості предметів зумовлена намаганням допомогти кожній молодій людині зробити правильний вибір шляху здобуття освіти, а надалі – професії. Наприкінці другого класу ліцею ліцеїсти мають вибрати траєкторію подальшого навчання – відповідну серію ліцею (зазвичай згідно з вибраними опційними предметами (обов'язковими предметами на вибір) у другому класі. Цей вибір не є жорстко детермінованим, учень може змінити серію на початку 1-го класу. Таким чином, зробивши вибір спочатку між серіями, а потім між профілями відповідної серії навчання, ліцеїсти мають три роки для підготовки до головного екзамену – на ступінь бакалавра, який є першою сходинкою вищої освіти.

Ліцеї загальної й технологічної освіти Франції (зокрема перший та випускний класи) пропонують різні серії навчання, пов'язані з певною спеціалізацією: літературна серія (L - littéraire), економічна і соціальна серія (ES - économiques et sociaux), наукова серія (S - scientifiques).

Серія літературна (L - littéraire) охоплює, насамперед, гуманітарні дисципліни, які є спільними для всієї серії (предметами поглибленого навчання є французька мова та література в першому, філософія у випускному класі, іноземні та давні мови й історія-географія). Завдяки поєднанню обов'язкових предметів, предметів за вибором (у другому та першому класах), а також предметів спеціалізації (у випускному класі ліцею) у цій серії учням пропонують досить широкий вибір профілів навчання, які зумовлюють профілі бакалаврату. Літературна серія включає чотири профілі:

- філологія-іноземні мови (обов'язковими предметами на вибір у першому класі та предметами спеціалізації у випускному класі, крім зазначених вище спільних гуманітарних предметів для цієї серії, є перша, друга чи третя іноземна мова);

- філологія-давні мови (обов'язковим предметом на вибір є давня мова – латина чи грецька);
- філологія-мистецтво (обов'язковою для вибору є одна з мистецьких дисциплін: мистецтво цирку, пластичне мистецтво, кіно-аудіовізуальна культура, історія мистецтв чи музики, театр-драматургія, танець);
- філологія-математика (обов'язковим предметом на вибір є математика).

Економічна і соціальна серія (ES - *économiques et sociaux*) передбачає вивчення, насамперед, економічних та соціальних наук з посиленням вивченням математики та історії-географії, однак гуманітарні дисципліни (французька мова та література, філософія і іноземні мови) тут посідають важливе місце. В цій серії існує три профілі навчання:

- економічні та соціальні науки (обов'язковим предметом на вибір є економічні і соціальні науки);
- математика (обов'язковим предметом на вибір є математика);
- іноземні мови (обов'язковим предметом на вибір є перша або друга іноземна мова).

Наукова серія (S - *scientifiques*) передбачає посилене вивчення математики, експериментальних наук (фізики-хімії, науки про життя та землю). У базовому загальному курсі навчання учні можуть обрати інженерні науки замість наук про життя та землю. Наукова серія включає п'ять профілів:

- інженерні науки (обов'язковим предметом на вибір є інженерні науки);
- біологія-екологія (обов'язковим предметом на вибір є біологія-екологія); така спеціалізація існує в ліцях, що підпорядковані міністерству сільського господарства;
- математика (предметом спеціалізації у випускному класі є математика);
- два профілі «експериментальні науки» (предметами спеціалізації у випускному класі є фізика-хімія чи науки про життя та землю) [2, 46].

Учні розподіляються за навчальними серіями і профілями відповідно до виявлених здібностей, успішності, нахилів. Професійна орієнтація стає стратегією професійного самовизначення учня, а навчальна – його тактикою. Навчальна орієнтація французьких учнів розуміється як комплекс заходів з надання допомоги учням у виборі напрямів навчання, а також у подоланні труднощів, що виникли під час навчання; професійна є комплексом засобів із надання учням допомоги у виборі професії [3, 106]. Значна кількість ліцеїстів, які залишаються на другий рік для повторного проходження того чи іншого навчального курсу (понад 15 %), спонукає педагогів шукати шляхи підвищення успішності та надання допомоги в орієнтації кожному учневі. З цією метою в ліцях практикують індивідуальну роботу з учнями (Офіційний Бюлетень №25 від 24 червня 1999 року) з метою максимального врахування їхніх навчальних потреб і запобігання чи усунення прогалин у знаннях. Індивідуальна допомога надається всім учням, зважаючи на їхні потреби – у малих групах (до 8 чоловік) для ліцеїстів з великими труднощами у навчанні або за допомогою модулів – для всіх інших учнів.

З 1999 року індивідуальні заняття з ліцеїстами увійшли до офіційного розкладу – три обов'язкових години для вивчення чотирьох базових предметів: французької мови і літератури, математики, першої іноземної мови та історії-географії залежно від потреб учнів. Для визначення навчальних потреб ліцеїстів на початку другого класу проводять діагностичне оцінювання, яке допомагає визначити рівень знань учнів і способи надання індивідуальної допомоги тим, хто її потребує. Ефективність індивідуальної допомоги час від часу контролюється вчителями і, за необхідності, така допомога може бути переорієнтована на інший предмет.

В останні роки в ліцеях практикують навчальні модулі - навчальні структури в маленьких групах, покликані точніше відповідати пізнавальним потребам учнів, особливо це стосується методики навчання. Навчальні модулі (МОДУЛЬ, -я, ч. - частина курсу навчання, що орієнтована на досягнення низки пов'язаних між собою цілей тривалістю від кількох годин до кількох тижнів [4]), або навчальні одиниці (*unités d'enseignement*) визначаються: а) цілями набуття знань і компетентностей; б) способом оцінювання (випускні екзамени, захист робіт і т.д.); в) кількістю годин, що включають класні години, години для ТРЕ (індивідуально керованих робіт), індивідуальну роботу ліцеїстів; г) способом підрахунку кількості кредитів для отримання ступеня бакалавра. Учні можуть обрати модулі з-поміж чотирьох великих «сімей» чи галузей знань: 1) філологія, гуманітарні науки та мистецтво; 2) науки про суспільство; 3) точні та експериментальні науки; 4) технології. Вибравши близько 50 % предметів однієї галузі знань, ліцеїст зможе краще зорієнтуватись у виборі траєкторії майбутнього навчання та професії [5].

Під час навчання в ліцеях передбачено також надання учням допомоги в оволодінні необхідним рівнем знань із цифрових технологій та Інтернету. Ліцеїсти мають можливість скористатися передбаченими в розкладі годинами для покращення своїх навичок роботи з комп'ютером, досягнення другого рівня 2ВІ (другий рівень оволодіння цифровими технологіями та Інтернетом, першого рівня учні досягають ще в коледжі), який, за переконанням французьких педагогів, сьогодні необхідний кожному ліцеїсту для успішного навчання в ліцеї, самостійної підготовки до занять, роботи над ТРЕ (Службова записка № 2001-048 від 21 березня 2001 року, Офіційний Бюлетень № 13 від 29 березня 2001 року, згідно з якими другий рівень свідоцтва про володіння цифровими технологіями та Інтернетом був визначений для учнів ліцеїв загальної та технологічної освіти).

Однією з примітних особливостей інноваційного підходу до навчання в ліцеях можна вважати індивідуальні керовані роботи (ТРЕ - *travaux personnels encadrés*). Мета таких робіт – розвивати самостійність учнів та сприяти оволодінню необхідними компетентностями. Індивідуальні керовані роботи спрямовані на диверсифікацію способів засвоєння змісту програм з опертям на міждисциплінарний підхід. У ході цих занять у французьких ліцеїстів планують розвинути здатності до автономії та ініціативи в науково-дослідній роботі та пошуку матеріалів з метою здійснення наукового проекту, усна презентація якого спирається на письмову роботу. Темі таких робіт визначаються Міністерством освіти (відповідно до серій навчання). Учні

вибирають тему дослідження з керівником проекту, зазвичай проект здійснює група учнів, але робота кожного учня оцінюється згідно з його внеском у спільну справу. Вибрана тема, як правило, охоплює кілька дисциплін. Протягом усього періоду підготовки ТРЕ, учні отримують допомогу від учителів-предметників. ТРЕ практикують у другому, першому класах ліцеїв, а, починаючи з 2006 року, ТРЕ зараховано до обов'язкових екзаменів на ступінь бакалавра.

У другому та першому класах ліцеїв (а з 2001 року – і випускному класі ліцею загальної освіти) вивчається також громадянознавство. Варто зазначити, що цей предмет у 1999 - 2000 роках отримав нову назву і нове змістове наповнення: громадянське, правове та соціальне виховання (ЕСJS – *éducation civique, juridique et sociale*). Кожен учень має прослухати щонайменше 16 годинний курс з цього предмета щороку. Опанування ліцеїстами програми з громадянознавства відбувається з опертям на різні дисциплінарні галузі, у процесі навчання організовуються учнівські дебати, де ліцеїсти обговорюють питання громадянськості, принципи добросусідства, правові норми держави. Викладач цього предмета (це може бути вчитель історії, географії, економічних чи соціальних наук, філософії) обирає для кожного заняття одне чи кілька питань для обговорення, запрошує гостей – політичних, державних чи громадських діячів, юристів. Метою цих занять є формування практичних умінь і навичок громадянського спілкування і засвоєння ліцеїстами програмових знань у процесі обговорення проблем сучасного світу та молоді [6].

Педагогічна громадськість розцінює громадянську освіту як один із головних шляхів розвитку сучасного французького суспільства, з огляду на це головна мета громадянознавства полягає у формуванні громадянськості як інтегрованої якості особистості, що охоплює внутрішню свободу і повагу до державної влади, почуття власної гідності й дисциплінованість, гармонійний вияв патріотичних почуттів і культури міжнаціонального спілкування [7, 70].

Особливого значення для ліцеїв загальної і технологічної освіти набула дисципліна «іноземні (регіональні) мови», у процесі викладання якої французькі педагоги прагнуть дотримуватися принципів неперервності та наступності порівняно з коледжовою освітою, а також звертають увагу на диверсифікацію пропонованих для вивчення іноземних мов. Саме тому ліцеїстам надають можливість вивчати до трьох іноземних (чи регіональних) мов одночасно. Відповідно до статті D.312-17 Освітнього Кодексу, ліцеї мають можливість організувати вивчення іноземних мов у різнорівневих групах, незважаючи на поділ учнів на класи. Крім того, ліцеїсти мають змогу відвідувати заняття з розмовної мови (1 година щотижня), які проводить асистент з іноземної мови (зазвичай це носій мови) під керівництвом штатного викладача (Постанова від 18 березня 1999 року, Офіційний Бюлетень № 14 від 8 квітня 1999 року, та Постанова від 19 червня 2000 року, Офіційний Бюлетень № 29 від 27 липня 2000 року).

Рівень оволодіння учнями іноземною мовою на кінець навчання в ліцеї визначається статтею D.312-16 Освітнього Кодексу і спирається на Загальноєвропейські рекомендації з вивчення іноземних мов, тобто:

- для першої іноземної мови – рівень B 2 (за відповідною шкалою)

загальноєвропейських рекомендацій з вивчення іноземних мов);

- для другої іноземної мови – рівень B 1.

Крім того, програма з іноземних мов для випускних класів (Постанова від 6 липня 2004 р., Офіційний Бюлетень № 5 від 9 вересня 2004 року) передбачає рівень A 2 для третьої іноземної мови.

Для підвищення рівня володіння іноземною мовою у французьких ліцеях заохочують вивчення котрогось із предметів іноземною мовою. Спеціальні відділення ліцеїв, де практикують таке навчання, називаються секціями, існують інтернаціональні секції, європейські секції, секції східних, а також регіональних мов. На початку XXI століття Міністерством освіти Франції передбачено збільшити на 20 % число європейських секцій у колежах та ліцеях протягом 2005 - 2010 років.

У наш час покликання ліцеїв як навчальних закладів, що надають повну середню освіту у Франції, залишилось таким самим, як і 200 років тому: справедливість та ефективність. Проте масифікація, якої зазнала ця ланка освіти останнім часом (в 1985 році кількість учнів, що отримали ступінь бакалавра становила 30 % від загалу, а в 2009 році – більше 65%), спричинила проблему пристосування ліцеїв до різноманітності учнів, що вступають до цих навчальних закладів. У доповіді, присвяченій реформуванню ліцейної освіти, Президент Франції Ніколя Саркозі оприлюднив цифри, що красномовно свідчать про необхідність і нагальність еволюційних змін:

- 35000 молодих людей щорічно закінчують навчання в ліцеях, не отримавши ступінь бакалавра (атестат про повну середню освіту);
- 80000 студентів вищих навчальних закладів залишають вищу школу без дипломів (серед яких кожен другий випадок стосується першого року навчання в університеті);
- 28 % ліцеїстів щонайменше один раз залишаються на повторне навчання в одному із трьох класів ліцею;
- діти робітників мають у два рази менше шансів вступити до вищих навчальних закладів, ніж діти буржуа та інтелігенції;
- за результатами міжнародних тестів на володіння іноземною мовою, Франція посідає 69 місце серед 109 країн світу [8, 2].

Саме тому реформа змісту навчання в ліцеях Франції, слідом за модернізацією початкової ланки освіти та колежів, нині є актуальною. Йдеться передусім про необхідність пошуку шляхів педагогічної допомоги відстаючим учням, можливостей покращення навчальної та професійної орієнтації для оптимального вибору подальшого навчання, оволодіння методами навчання, необхідними для продовження освіти у вишах.

Президент Республіки окреслив такі напрями реформування ліцейської освіти:

- по-перше*, краща організація навчальної орієнтації ліцеїстів;
- по-друге*, персональний супровід кожного ліцеїста;
- по-третє*, краща адаптація до вимог часу: сприяння вивченню іноземних мов, доступу до культурних надбань, посилення відповідальності учнів за результати навчання.

Для реалізації реформи запропоновано здійснити низку перелічених

нижче заходів:

1). Покращити ситуацію з навчальною орієнтацією ліцеїстів, для чого ввести дві експериментальні дисципліни (замість однієї) у другому класі ліцею, що розширить можливості вибору спеціалізації у наступних класах; уможливити корекцію вибраної траєкторії навчання, для чого слід організувати під час шкільних канікул додаткові курси лекцій з різних дисциплін для полегшення учням зміни серії навчання під час або в кінці навчального року; організувати навчання у першому класі як оптимальне поєднання обов'язкових для всіх учнів навчальних курсів і предметів спеціалізації, що дасть змогу гнучко корегувати навчальну траєкторію.

2). Пропонувати ліцеїстам за бажанням додаткові заняття – підтягування під час шкільних канікул з метою зменшення випадків друкорічництва.

3) Організувати індивідуальний педагогічний супровід учнів протягом всього періоду навчання в ліцеї, забезпечити всіх ліцеїстів доступною інформацією про подальше навчання та вибір професії за допомогою спеціального сайту в Інтернеті, організувати обговорення професій (разом із батьками учнів), ввести до навчального розкладу ліцеїстів години, присвячені навчальній і професійній орієнтації, започаткувати спеціальний „паспорт орієнтації та освіти” (*passport orientation et formation*) для кожного учня.

4). Збалансувати навчальні плани ліцеїв загальної та технологічної освіти шляхом оновлення структури і змісту програмових знань у технологічних серіях, посилити привабливість філологічної серії (L) для ліцеїстів шляхом введення до навчальної програми нових предметів, що дадуть більш широкі можливості для вступу в університети.

5). З метою посилення індивідуальної роботи з ліцеїстами забезпечити педагогічний супровід учнів, для чого ввести в тижневий розклад дві відведені на це години починаючи з другого класу ліцею і закінчуючи випускним класом; без збільшення тижневого навантаження на кожного учня допомогти тим учням, в яких з'явилися труднощі в оволодінні програмовими знаннями з метою попередження відставання і передчасного залишення навчального закладу; розвивати в учнів здатність до самостійності, оволодіння методами роботи для майбутнього навчання у вищих навчальних закладах, тренувати уміння аргументовано відповідати на запитання та записувати лекції, надавати їм допомогу і поради у виборі чи зміні напряму навчання.

6). З метою кращого пристосування навчального процесу до учнівських потреб, передбачити в розкладі ліцеїв навчальні години, які адміністрація школи може використовувати залежно від потреб.

7). Краще адаптувати ліцеїстів до сучасного світу, посилюючи їхню іншомовну освіту, практикувати вивчення іноземних мов у різномовних групах, вивчення різних предметів (історії, точних наук тощо) іноземними мовами, налагодити партнерство кожного французького ліцею хоча б із одним європейським навчальним закладом і сприяти розвитку партнерства із зарубіжними навчальними закладами, сприяти лінгвістичним стажуванням ліцеїстів за кордоном і оцінювати досягнуті результати, вдосконалювати іншомовні комунікативні навички учнів засобами новітніх технологій.

8). Забезпечити всім ліцеїстам широкий доступ до культури шляхом

запровадження посади «референта з культури» в кожному ліцеї, започаткувати практику перегляду французьких фільмів завдяки поширенню відеоресурсу в кожному ліцеї; регулярно інформувати ліцеїстів про культурні події місцевого і національного рівня, показувати в ліцеях національні культурні заходи засобами новітніх технологій, сприяти розвитку освітніх програм, спрямованих на розвиток культури молоді.

9). Розвивати самостійність і відповідальність ліцеїстів, запровадити з цією метою щоденник компетентностей, модернізувати статутні документи, що регламентують права і обов'язки ліцеїстів, залучивши до цього процесу Національну Раду ліцеїв (CVL- conseil de la vie lycéenne), формувати Раду ліцею відповідно в кожному навчальному закладі названого типу, оцінювати участь ліцеїстів у громадському житті, учнівські ініціативи у класній та позакласній діяльності, полегшити створення та керівництво ліцеїстами культурних і спортивних асоціацій [9].

Отже, реформування змісту ліцейської освіти у Франції на початку ХХІ століття має на меті узгодити зміст навчання у старшій ланці середньої освіти з вимогами сьогодення, а саме: удосконалити процес навчальної орієнтації ліцеїстів; забезпечити індивідуальну педагогічну підтримку кожного учня ліцею; розвивати іншомовне навчання учнів; надавати молоді можливість широкого доступу до культури; виховувати самостійність та відповідальність ліцеїстів як суб'єктів навчальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Максименко А.П. Основні принципи організації навчального процесу у загальноосвітньому та технологічному ліцеях Франції (1945 – 1995): дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01. – Максименко А.П. - К., 1997. – 188с.
 2. Auduc J.-L. L'École en France. Repères pratiques. / Jean-Louis Auduc. - Nathan, 2006.- 160 p.
 3. Шамсутдинова И.Г., Павлова О.И. Профессиональная ориентация учащихся во Франции. / И.Г. Шамсутдинова, О.И. Павлова // Педагогика. – 2007. - №4. – С. 101-111.
 4. Загальний/Великий тлумачний словник сучасної української мови on-line – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.slovnuk.net/?sword>
 5. Oser le changement. Groupe «De l'ambition pour la réforme des lycées».- 8 avril 2009. - P.1/9 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [pdf www.// education.gouv.fr](http://pdf.wwww.//education.gouv.fr)
 6. L'éducation civique, juridique et sociale. Direction générale de l'Enseignement scolaire. Publié le 12 juin 2009. / Ministère de l'Éducation nationale.
 7. Єгоров Г. С. Забезпечення якісної освіти у загальноосвітньому і технологічному ліцеї Франції. // Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти. / За ред. О.І.Локишиної. – К.:СПД Богданова А.М., 2006. – 232с.
 8. Réforme du lycée. Discours de M Le Président de la République. - Palais de l'Élysée. Mardi 13 octobre 2009. - p.1 – 12. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [pdf www.// education.gouv.fr](http://pdf.wwww.//education.gouv.fr). Vers un nouveau lycée en 2010. Ministère de l'Éducation nationale. - Octobre 2009.- p.1-9.- [Електронний ресурс] – Режим доступу : [pdf www.// education.gouv.fr](http://pdf.wwww.//education.gouv.fr)
-
-